

RAZGLEDI

**REKREACIJSKE DEJAVNOSTI NA OBMOČJU SLAVNIKA –
ANALIZA MNENJ IZBRANIH DELEŽNIKOV**

AVTORJI

Mojca Cencič

Sečovelje 100, SI – 6333 Sečovelje, Slovenija
mojca.cencic@gmail.com

dr. Miha Koderman

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Titov trg 5, SI – 6000 Koper, Slovenija
miha.koderman@fhs.upr.si

dr. Valentina Brečko Grubar

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Titov trg 5, SI – 6000 Koper, Slovenija
valentina.brecko.grubar@fhs.upr.si

DOI: 10.3986/GV92203

UDK: 338.483:502.131.1(497.4Slavnik)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Rekreacijske dejavnosti na območju Slavnika – analiza mnenj izbranih deležnikov

Območje Slavnika je zaradi redkih in endemičnih rastlinskih in živalskih vrst zavarovano kot naravni spomenik državnega pomena. Z opazovanjem stanja na terenu in intervjuji s ključnimi deležniki smo preučili obremenitve okolja, ki nastajajo zaradi izvajanja različnih rekreacijskih dejavnosti ter opredelili pomanjkljivosti v upravljanju in sodelovanju deležnikov. Ugotovili smo, da se posledice množičnega obiska in različnih rekreacijskih dejavnosti najbolj kažejo v eroziji poti, poškodbah rastlinstva in onesnaženju z odpadki. Za trajnostni razvoj rekreacijskih dejavnosti na Slavniku bi bilo potrebno sodelovanje vseh »uporabnikov«, ozaveščanje in informiranje obiskovalcev, ključno vlogo pa bi morale prevzeti tudi pristojne lokalne in državne ustanove s sprejetjem ustreznih sistemskih rešitev.

KLJUČNE BESEDE

rekreacijske dejavnosti, obremenitve okolja, degradacija, trajnostni razvoj, naravni spomenik Slavnik

ABSTRACT

Recreational activities in the area of Slavnik – analysis of the opinions of selected stakeholders

The area of Slavnik is protected as a natural monument of national importance due to the rare and endemic plant and animal species. The authors examined the environmental impacts of various recreational activities in this area by observing the situation along the hiking trails and with interviewing key stakeholders. Apart from most evident consequences of intense visitation and different recreational activities, such as soil erosion, vegetation damage, and waste pollution, the study identified inadequate environmental management and poor cooperation of stakeholders. The sustainable development of recreational activities in the Slavnik area would require the participation of all »users«, as well as informing and

raising awareness of visitors. Local and state institutions should also participate and take a more prominent role by adopting effective system solutions.

KEY WORDS

recreational activities, environmental impacts, degradation, sustainable development, natural monument Slavnik

Uredništvo je prispevek prejelo 27. maja 2020.

1 Uvod

Sodoben način življenja je vzrok za povečanje potreb po sprostitvi in prostočasnih dejavnostih. Rekreacija v vzpetih območjih je ena izmed najbolj priljubljenih oblik preživljanja prostega časa, pri njej pa izstopata predvsem pohodništvo in gorsko kolesarjenje. Med najbolj obiskanimi vzpetimi območji so tista, ki so v bližini večjih mest in so lahko dostopna. Mednje spada tudi Slavnik, ki je priljubljena izletniška in rekreacijska točka za številne okoliške prebivalce, pa tudi enodnevne obiskovalce iz bolj oddaljenih krajev. Za območje Slavnika so značilne redke in endemične živalske vrste ter posebno kraško travniško rastlinstvo, zaradi česar je bil razglašen za naravni spomenik, najprej lokalnega in nato državnega pomena (Odlok ... 1992; Sklep ... 1996). Zavarovani so bili vrh, travišča in botanična lokaliteta ter ilirsko montanska flora.

Slavnik se je uveljavil kot pogost cilj tako individualnih pohodnikov kot tudi organiziranih pohodov številnih društev, ki ga obiskujejo v vseh letnih časih, nanj pa je organiziran tudi gorsko kolesarski maraton. Za ohranitev zavarovanega območja je treba vzpostaviti celovito upravljanje, pri katerem je, v izogib morebitnim konfliktom, potrebno sodelovanje različnih deležnikov, od lastnikov zemljišč, planincev, gozdarjev, lovcev, predstavnikov varstva narave, prebivalcev bližnjih naselij in drugih deležnikov. Trajnostna ohranitev vloge in naravovarstvenega pomena Slavnika namreč ni možna brez načrtovanega razvoja in upravljanja, ki bo s sprejetimi ukrepi omejilo čezmerne obremenitve in negativne posledice.

V raziskavi, ki je temeljila na terenskem delu, smo skušali ugotoviti, katere vrste rekreacijskih dejavnosti so najbolj prisotne in kako se v okolju kažejo njihovi učinki. Učinke rekreacijskih dejavnosti smo želeli podrobneje preučiti s pomočjo mnenj različnih deležnikov in jih spodbuditi k razmisleku o njihovi vlogi pri ohranitvi tega občutljivega naravnega območja.

2 Metode

Z namenom zbiranja podatkov o vrstah rekreacijskih dejavnosti, njihovi prostorski razširjenosti in vidnih posledicah v okolju smo opravili več terenskih ogledov izbranega območja, tako med tednom kot ob koncih tedna, ko je obisk največji. Terensko opazovanje je bilo izvedeno ob različnih obdobjih dneva, tako v jutranjih in dopoldanskih kot tudi v popoldansko-večernih urah. Raziskavo smo opravili aprila in maja 2019. Pri dostopih smo uporabili označene planinske poti: Podgorje–Slavnik, Prešnica–Slavnik in Skadanščina–Slavnik (slika 1), sestopali pa smo deloma tudi po brezpotjih, saj smo želeli pregledati širše območje in ugotoviti morebitno razpršenost učinkov rekreacije. Na izhodiščih planinskih poti smo preverjali še prisotnost informacijske infrastrukture (informativne table o naselju in Slavniku s kartografskim prikazom območja, oznake planinskih smeri in poti) ter urejenost parkirišč (označba parkirišča, ki obiskovalcem sporoča, kje je dovoljeno parkirati in njegova morebitna plačljivost). Opaženo smo popisali in fotografirali.

Večji del spoznanj o učinkih rekreacijskih dejavnosti smo dobili z namenskim, polstrukturiranim intervjujem, s katerim smo zbrali mnenja sedmih deležnikov, ki so posredno ali neposredno soudeleženi pri upravljanju območja Slavnika. To so bili predstavniki Obalnega planinskega društva Koper, Planinskega društva Slavnik, Krajevne skupnosti Podgorje, lovskih družin Kojnik-Podgorje in Videž-Kozina, Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave Območne enote Piran in oskrbnikov Tumove koč na Slavniku. V intervjujih smo v prvem delu vsem deležnikom zastavili splošna vprašanja v povezavi z upravljanjem obravnavanega območja in vplivih rekreacijskih dejavnosti v njem. Zanimalo nas je mnenje o tem, katere rekreacijske dejavnosti povzročajo vidne negativne posledice in kako se kažejo, katero dejavnost bi izpostavili kot najbolj obremenjujočo, ali so že ukrepali zaradi opaženih posledic in kako, ali so prisotni konflikti med uporabniki prostora, ali se vedenje in ravnanje obiskovalcev spreminjata ter katere ukrepe bi predlagali za zmanjšanje obremenitev.

Drugi del vprašalnika je bil zasnovan individualno, skladno z vlogo oziroma dejavnostjo deležnika. Predstavnika obeh planinskih društev smo vprašali glede vzdrževanja planinskih poti in ozaveščenosti njihovih članov, oskrbnika planinske kočice o opažanjih glede obiska in ravnanja obiskovalcev, predstavnika lokalne skupnosti o njihovih problemih, povezanih z rekreacijskimi dejavnostmi na Slavniku in reševanju le-teh, predstavnika obeh lovskih družin o vplivu rekreacijskih dejavnosti na divjad in ukrepov za njihovo zaščito, predstavnika Zavoda za varstvo narave pa o spremljanju in poznavanju stanja ter izvajanju nadzora.

3 Geografski opis območja

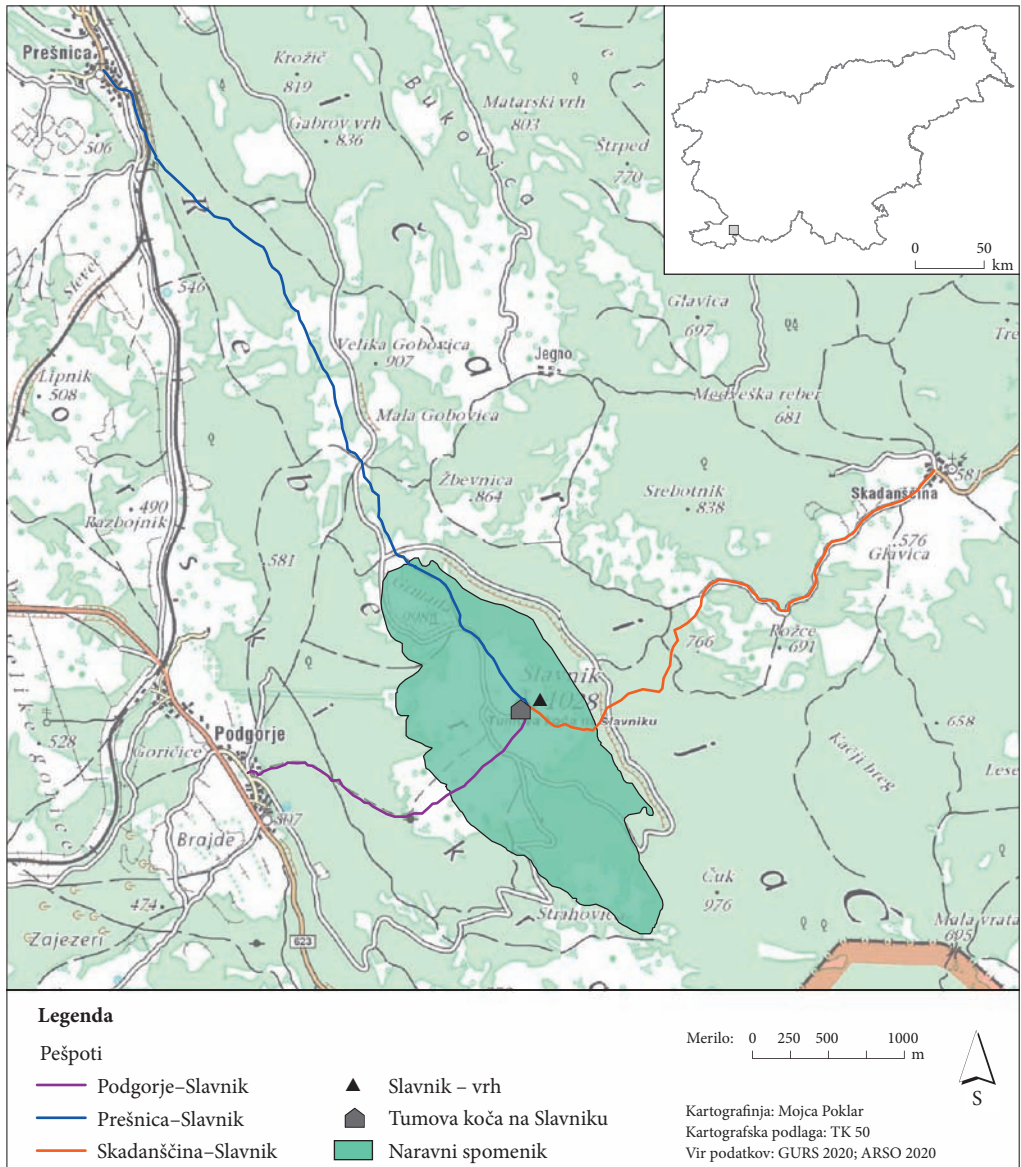
Slavnik je del kraške pokrajine Čičarija (Perko in Orožen Adamič 1998, 27–30), ki na severnem delu meji na Podgrajsko podolje in na južnem delu na Podgorski kras. Z jugozahodnim delom pripada Mestni občini Koper, s severovzhodnim pa Občini Hrpolje-Kozina. Ob njegovem zahodnem vznožju je vas Podgorje, na severozahodnem Prešnica in na severovzhodnem Skadanščina. Slavnik je z vseh strani lahko dostopen, saj do izhodišč za vzpone vodijo krajevne ceste.

Območje je pretežno zgrajeno iz apnencev paleocenske starosti, s posameznimi eocenskimi flišnimi progami, del pa iz apnencev kredne starosti. Najnižje je na severozahodu, proti jugovzhodu se zvišuje in doseže najvišjo točko na Grmadi in vrhu Slavnika (1028 metrov). Površje je kraško, brez površinsko tekočih voda. Podnebje južnega obrobja je zaledno obsredozemsko s toplim poletjem, z višjo nadmorsko višino pa ima vse več lastnosti gorskega podnebja; pozimi so občasno tudi snežne padavine. Povprečna letna temperatura je na nadmorski višini 950 m okoli 8,6 °C, višina padavin pa med 1600–1800 mm. Hladnejše podnebje ima tudi severovzhodni del, ki se spušča proti Podgrajskemu podolju (Ogrin 1995). Pobočja z naklonom 20–30 ° večinoma porašča gozd, vršni uravnani del pa pokrivajo travniki oziroma nekdanji pašniki. Na nižjih delih pobočij in vznožjih prevladujejo antropogeni nasadi črnega bora, ki so nastali ob pogozdovanju erozijskih žarišč in kraških goličav, sicer pa listnati gozdovi. Severna pobočja proti Skadanščini poraščajo primorski bukovi gozdovi, južna pobočja proti Podgorju pa submediteranski gozd puhastega hrasta in črnega gabra ali gabrovca s travo ojstrico, ki proti vrhu prehaja v gozd bukve. Naravni spomenik Slavnik je vključen v območje Natura 2000 – Kras, je ekološko pomembno območje, namenjeno ohranitvi oziroma doseganju ugodnega stanja ptic in območje ohranjanja naravnih habitatov ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst (Poročilo ... 2014, 153; Atlas ... 2020).

Slavnik je zadnji vrh Slovenske planinske transverzale, ki presega 1000 m nadmorske višine. Hkrati je tudi kontrolna točka Evropske pešpoti E6, Poti kurirjev in vezistov, Istrske planinske poti ter Slovenske turnokolesarske poti (Obalno ... 2018). Poleg označenih planinskih in kolesarskih poti iz različnih izhodišč, po njegovih pobočjih potekajo tudi kolovozne poti, ki jih uporabljajo lastniki gozdov, lovci in tudi obiskovalci. Makadamski cesti iz Hrpolj (11 km) in Podgorja (5,5 km) sta predvsem namenjeni oskrbi planinske kočice in omogočata dostop motoriziranim vozilom. Pod vrhom Slavnika, na višini 1018 m, je bila leta 1957 zgrajena planinska koča, ki so jo poimenovali po slovenskem alpinistu, planinskem ideologu in botaniku Henriku Tumi. Kočo so med letoma 1988–1994 temeljito obnovili in razširili. Oskrbovana je z elektriko in vodo kapnico, ki pa kljub varčni rabi ne zadostuje in pogosto morajo naročiti dodatne cisterne vode pri Rižanskem vodovodu. Z obnovo so zmanjšali tudi obremenjevanje okolja. V koči uporabljajo biorazgradljiva čistila in papirnato embalažo, leta 2015 je bila ob koči zgrajena čistilna naprava za odpadne vode iz sanitarij in kuhinje, perilo pa perejo v dolini. Z uporabo plina iz plinohrama so povečali varnost in zmanjšali število prevozov jeklenk iz doline (Suhadolnik 2017). Oskrbnik nam je omenil tudi zamenjavo oken s troslojnimi stekli in manjše stroške ogrevanja. V koči imajo omejeno ponudbo domačih jedi in čeprav je bilo veliko povpraševanja po bolj pestri ponudbi, se zanj niso odločili, saj ne želijo, da postane koča gostinski objekt. Obiskovalci lahko naročijo pitno vodo tudi v kozarcu. Koča je leta 2017 pridobila certifikat »Okolju in družinam prijazna koča«, ki ga podeljuje Planinska zveza Slovenije in velja za obdobje štirih let. Odrpta je ob koncih tedna vse leto in ob praznikih (Planinska ... 2019b).

4 Obremenitve vzpetih območij z rekreacijskimi dejavnostmi

Rekreacija spada med oblike preživljanja prostega časa, ki se glede na svoje značilnosti in zahteve odvija v različnih geografskih okoljih. Eno od njih so tudi hribovja, ki so zaradi izboljšane prometne infrastrukture, razvoja osebnega motornega prometa, lažje dostopnosti ter gostega omrežja planinskih poti in koč postala pomembno okolje za preživljanje prostega časa (Lampič in Repe 2009, 46). Rekreacijske dejavnosti v hribovju so zelo privlačne tudi zaradi bližine bivalnemu okolju večjega števila ljudi, cenovne

Slika 1: Slavnik s planinskimi potmi.

dostopnosti, nezahtevnosti infrastrukture in opreme, potrebne za izvedbo, možnosti rekreacije preko celega leta in primernosti za vse starostne skupine ljudi. Pestre reliefne značilnosti hribovitih območij v Sloveniji nudijo ugodne pogoje za različne rekreacijske dejavnosti. Danes je poleg gorništvaja, ki je najbolj množična dejavnost, še vrsta novih, modernih oblik rekreacijskih dejavnosti, ki so se razvile zaradi potreb po telesni dejavnosti ter z razvojem tehnične in športne opreme (Mrak 2009a, 149–151).

Raznolikost motivov je vzrok za razpršenost turističnih tokov, tudi izven turističnih območij, zato so okoljski učinki rekreacijskih dejavnosti opazni na širših območjih. Pri obremenjevanju okolja je pomemben sezonski značaj dejavnosti, ko je v določenem časovnem obdobju na območju mnogo večje število obiskovalcev kot sicer. Za izvajanje nekaterih rekreacijskih dejavnosti ni potrebna gradnja posebnih objektov, ker pa se odvijajo v okoljsko občutljivih območjih, lahko dejavnost posameznikov ogroža tamkajšnjo biotsko raznovrstnost in naravne vrednote; druge zahtevajo gradnjo tehnično in prostorsko zahtevnih objektov in bistveno posegajo ter obremenjujejo okolje in pokrajinski videz prostora (Jeršič 2001, 41; Mrak 2009b, 55). Zaradi delitve skupnega prostora z že obstoječimi uporabniki, kot so lokalni prebivalci in/ali turisti, so pritiski na okolje še toliko večji (na primer večja poraba vode, povečan promet, povečane količine odpadkov in fekalij), zato je treba upoštevati stopnjevanje teh učinkov. So namreč tesno prepleteni in jih je zato nujno preučiti v njihovi celovitosti. Čeprav se posamezni učinek izkaže kot majhen, so lahko sinergijski učinki nezanemarljivi (Špes 2009; Cigale 2009).

Izvajalci rekreacijskih dejavnosti in turisti obremenjujejo okolje s svojim ravnanjem posredno in/ali neposredno, posledice pa se kažejo na kakovosti vode in zraka, na prsti, reliefu, rastlinstvu in živalstvu, pa tudi v medsebojnih odnosih deležnikov. V hribovitem svetu so med najbolj opaznimi spremembe na površju in prsti, ki so posledica porušene mehanske stabilnosti. Kažejo se kot povečano erozijsko delovanje vode, odnašanje prsti in nastajanje erozijskih jarkov. Zbitost kot posledica hoje in vožnje pospešuje erozijske procese, saj zmanjša pronicanje vode v prst in s tem sposobnost zadrževanja, kar povečuje površinski odtok. Rekreacijske dejavnosti sicer nimajo tolikšnega vpliva na prsti in površje, kakor gradnja in urejanje smučišč, v primeru velike gostote obiska pa njihov vpliv ni zanemarljiv in je prisoten že pri opremljanju poti. Problematična je predvsem razširjenost na obsežne površine hribovitega sveta (Cigale 2004, 9–10).

Negativne učinke pohodništva v hribovitih območjih povečuje tudi kolesarjenje. Pogosto se s pohodniki zelo obremenjena pot še dodatno poslabša s prisotnostjo kolesarjev, ki pustijo za sabo sledi koles in razdejanje poti (Ruff in Mellors 1993; Thurston in Reader 2001, 407). Raziskava Thurstona in Readerja (2001, 397–398) je pokazala, da imata obe dejavnosti podobne učinke na rastlinstvo in prst, ki se zelo hitro pokažejo, v primeru prekinitve rekreacijskih dejavnosti pa je okrevanje dolgotrajno. Podobno ugotavljajo tudi Goefft in Alder (2009) ter Hammitt, Cole in Monz (2015), ki vplive gorskega kolesarjenja na rastlinstvo označujejo za enakovredne drugim oblikam rekreacije na prostem. Vsekakor obe dejavnosti s čezmerno rabo in težnjo po improviziranih poteh prispevata k eroziji in zbitosti prsti. Rekreacija izven za to namenjenih poti in ustvarjanje vzporednih poti pa predstavlja tudi širjenje negativnih okoljskih učinkov, spreminja se izoblikovanost površja in uničuje rastlinstvo, kar posledično vodi k zmanjšanju biotske raznovrstnosti. S prodiranjem v mirne predele narave in hrupom se krči življenjski prostor divjih živali, ko se te umikajo človeku, spreminjajo se njihove prehranjevalne in razmnoževalne navade. K temu največ prispevajo motorizirane oblike rekreacije, kot so vožnja s terenskimi vozili, štirikolesniki in vožnja z motornimi sanmi. Zadnja se skupaj s turnim smučanjem izvaja v zimskem času, ko narava počiva in je za divjad najbolj kritično obdobje (Keršič Svetel 2003, 99).

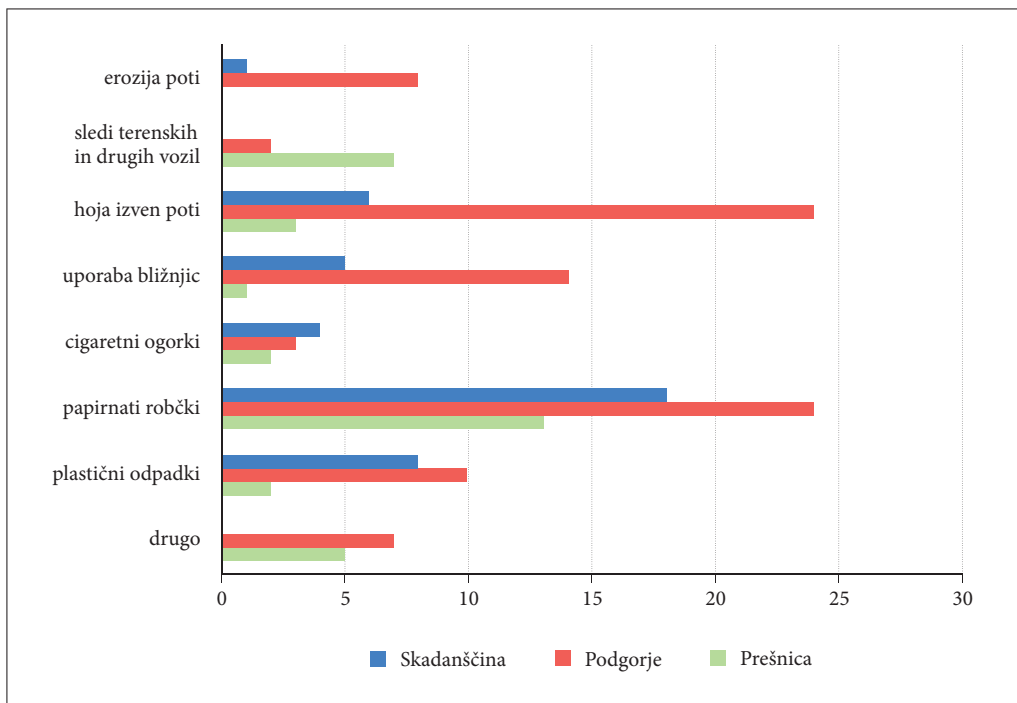
Zaradi delitve skupnega prostora prihaja tudi do konfliktov med pohodniki in gorskimi kolesarji, saj so pohodniki mnenja, da je gorsko kolesarstvo neprimerno za skupno uporabo poti, zlasti zaradi večje hitrosti ter posledično nevarnosti (Ruff in Mellors 1993). Podobno je stališče Planinskega društva Idrija, kjer opozarjajo na škodo, ki jo povzročajo predvsem tako imenovani *spustaši*. Ti se na vrh pripeljejo z motoriziranim prevoznim sredstvom in se s kolesom spustijo v dolino, pri tem pa z grobim zaviranjem poškodujejo in uničujejo rastlinstvo ter pospešujejo erozijske procese. Nad njimi se pritožujejo tudi lastniki zasebnih zemljišč, ker jim ti uničujejo travo, poškodujejo električne pastirje

in plašijo pašno živino. Vprašanje se pojavlja tudi pri vzdrževanju planinskih poti, ki so v domeni planinskih društev in jih njihovi člani večinoma vzdržujejo sami. Čezmerne obremenitve in poškodbe poti pa terjajo več časa, dela in denarnih sredstev za obnovo (Planinsko ... 2019). Konfliktno situacije pogosto nastanejo tudi med rekreativnimi obiskovalci in lokalnimi prebivalci zlasti zaradi pomanjkanja infrastrukture kot so parkirišča, sanitarije, smetnjaki, informativne in usmerjevalne table oziroma neuskladenosti infrastrukture z množičnostjo obiska ter neupoštevanja pravil uporabe prostora in zasebnih zemljišč (Zavod ... 2018b).

5 Rezultati in razprava

Z namenom popisa učinkov rekreacije na okolje smo se na Slavnik odpravili s Prešnice, Podgorja in Skadanščine (slika 1). Na vseh treh poteh ter njihovi okolici smo zasledili veliko učinkov rekreacijskih dejavnosti, ki jih predstavljamo v nadaljevanju. Pri tem moramo opozoriti, da smo popisovali zgolj vidne in trajnejše posledice, kot so poškodbe poti, vzporedne steze ob prvotnih, dotrajanih planinskih poteh, bližnjice, kolovoznice po travnikih in različne odpadke. Največ jih je bilo na poti iz Podgorja, kar pripisujemo množičnosti obiska iz tega izhodišča (slika 2).

Najbolj pogost učinek, ki smo ga opazili, je bila erozija poti zaradi uporabe bližnjic, hoja po nadomestnih poteh, vzporednih s poškodovanimi, in poškodbe zaradi množične uporabe označenih poti (sliki 3 in 4). Erozija je prisotna tako na planinskih poteh kot na zgornjih, travnatih pobočjih Slavnika. Najbolj razširjena je na poti iz Podgorja, in sicer na delih skalnatih in z drobirjem pokritih poti ter na zožitvah, kjer se pohodniki zaradi oteženega gibanja, možnosti zdrsa in izogibanja pri srečevanju ob gneči umikajo izven poti. Bolj ali manj celotna planinska pot iz Podgorja je že zelo dotrajana, saj ima

Slika 2: Vrste učinkov rekreacijskih dejavnosti in število zabeleženih pojavov.

MOJCA CENCIC

Slika 3: Posledice pogoste uporabe neoznačenih poti in bližnjic.

MOJCA CENCIC

Slika 4: Vzpostredna pot ob dotrajani planinski poti se vzpostavi, ko se pohodniki in drugi uporabniki ob vzponu ali spustu umikajo grušču, večjemu kamenju in skalam, ki sta jih razgalila erozija in dolgotrajna intenzivna uporaba prvotne poti.

številne »koritaste« odseke, ki so ponekod precej globoki, viden je tudi grušč, ki ga je odložila voda, tekoča vzdolž poti. Poleg povečane erozije pa so posledice hoje izven označenih poti ter uporabe bližnjic tudi teptanje in uničenje rastlinskih vrst, med katerimi so tudi redke in ogrožene vrste (Odllok ... 1992).

Na pobočjih pod Slavnikom, Ciganom in Grmado smo opazili številne kolesnice terenskih in drugih motornih vozil (slika 5), ki kažejo na pogosto uporabo poti, verjetno tudi v času, ko je zemljišče namočeno. Na vseh treh poteh smo »srečali« številne odpadke, predvsem papirnate robčke, nekaj je bilo plastične in druge embalaže, pa tudi cigaretnih ogorkov. Več odpadkov smo opazili na »križiščih« različnih poti, na splošno pa so se učinki na vseh poteh stopnjevali proti vrhu.

Med druge učinke rekreacijskih dejavnosti smo uvrstili neustrezno nameščene informativne table (slika 6) in poškodbe na drevesih, na primer z vrezovanjem napisov ter škodo, ki jo povzroča nepravilno parkiranje vozil na izhodiščih poti.

Motorna vozila, s katerimi se obiskovalci Slavnika pripeljejo na izhodišča poti, prispevajo k povečanemu hrupu in emisijam škodljivih snovi, lahko pa povzročajo tudi škodo na zasebnih zemljiščih, ki niso namenjena parkiranju. Ob koncih tedna se promet na izhodišču v Podgorju namreč izjemno poveča, zato obstoječe urejeno parkirišče ne zadosti potrebam, kar posledično pripelje do tega, da obiskovalci parkirajo »na divje« ob stranskih cestah in tudi na kmetijskih zemljiščih, kjer koli le najdejo prostor. Lastniki zemljišč so zaradi tovrstnih dogodkov primorani zemljišče zavarovati z zaporami, ki parkiranje onemogočajo. Na drugih dveh opazovanih izhodiščih je sicer prometa manj, sta pa obe parkirišči pomanjkljivo urejeni, saj nista formalno kategorizirani in označeni s prometnim znakom, pomanjkljivo pa je tudi njuno vzdrževanje (slika 7).

Ključne deležnike, ki z obravnavanim območjem upravljajo, smo prosili za mnenja o naših opažanjih ter njihovih lastnih opažanjih učinkov rekreacijskih dejavnosti na Slavniku, že sprejetih in možnih ukrepov za zmanjšanje obremenitev ter o razvoju v prihodnje. Med njimi sta bili dve planinski društvi – Obalno planinsko društvo Koper upravlja s planinsko kočo na vrhu Slavnika in vzdržuje planinsko infrastrukturo (planinske poti, informativne table in oznake), Planinsko društvo Slavnik pa upravlja

MOJCA CENCIC

Slika 5: Posledice različnih oblik rekreacije pod vrhom Slavnika.

s planinskimi potmi in infrastrukturo s hrpeljsko-kozinske strani. Obe društvi organizirata dejavnosti, ki sta v splošnem najbolj prisotni na območju, to sta pohodništvo in kolesarjenje (Obalno ... 2018; Planinska ... 2019a). Krajevna skupnost Podgorje sega na jugozahodno pobočje Slavnika; naselje Podgorje je izhodišče najbolj pogosto uporabljenega pristopa na Slavnik, agrarna skupnost Podgorje pa je tudi lastnik zemljišč na Slavniku. Lovski družini Kojnik-Podgorje in Videž-Kozina vsaka na svoji strani območja izvajata upravljanje prostoživečih živali in nadzor nad lovskim revirjem. Spremljata število in navade divjadi ter spremembe, ki se dogajajo zaradi različnih vplivov (Lovska ... 2019). Oskrbnik Tumove kočje je na Slavniku prisoten vse leto in je v neposrednem stiku z obiskovalci, pozna njihove želje, navade in lahko opazi njihova škodljiva ravnanja (Obalno ... 2018). Zavod Republike Slovenije za varstvo narave je po Zakonu o ohranjanju narave (1999) pristojen za predlaganje ukrepov v primeru negativnih učinkov, ki spremenijo, poškodujejo ali uničijo naravno vrednoto oziroma zmanjšajo njen estetski pomen. Naravni spomenik Slavnik spada pod pristojnost Območne enote Piran (Zavod ... 2018a).

Sogovorniki so si bili enotni v mnenju, da so najpogostejši obiskovalci Slavnika pohodniki in kolesarji. Veliko je tudi gorskih tekačev in oskrbnik Tumove kočje je pojasnil, da so obiskovalci prisotni ob vsaki uri, v času polne lune tudi ponoči. Sogovorniki so na preučevanem območju opazili še terenska vozila, štirikolesnike in motokrose, katerim dostop omogočata cesti iz Podgorja in Hrpelj, drugih dejavnosti, kot sta na primer zmagarstvo in padalstvo, pa ne opažajo, predvsem zaradi neprimerne terena. Predstavnik Obalnega planinskega društva Koper meni, da so za okolje obremenjujoče prav vse rekreacijske dejavnosti vključno s pohodniki, ki jih je preveč in ne uporabljajo le označenih planinskih poti, temveč hodijo tudi izven teh in uporabljajo bližnjice. Po intenzivnosti obremenjevanja okolja za pohodniki uvršča kolesarje, ki prihajajo na Slavnik vsak dan in motoriste, čeprav naj bi jih bilo manj kot

Slika 6: Informativna tabla pivovarskega podjetja na izhodišču poti v Podgorju je nameščena neposredno na drevo.

v preteklih letih. Predstavnik Zavoda za varstvo narave temu pritrjuje in meni, da so pohodniki in kolesarji preseгли meje zmogljivosti območja. Sogovornik iz Planinskega društva Slavnik prav tako izpostavlja kolesarje, ki bolj poškodujejo poti kot pohodniki, opozoril pa je tudi na gorske tekače in njihovo neprimerno označevanje tras. Med najbolj »problematičnimi« rekreacijskimi dejavnostmi so vsi sogovorniki izpostavili vožnjo s štirikolesniki, terenskimi vozili in motokrosi, ki poleg erozije povzročajo še hrup. Terenska vozila na Slavniku niso dobrodošla, saj so že poškodovala cestišče in pobočja pod vrhom, ki so zavarovana. Zgodilo se je tudi, da se vozniki na opozorila niso odzvali in so morali poklicati policijo, ali pa je bilo potrebno reševanje zaradi zdrsov v snežnih razmerah, ko vozniki svojih vozil niso zmogli zapeljati nazaj na cestišče, je pojasnil predstavnik Krajevne skupnosti Podgorje. Poškodbe travnišč in vznemirjanje divjadi, predvsem ob zori in mraku, je omenil sogovornik iz Zavoda za varstvo narave, slednje pa sta izpostavila tudi predstavnika lovskih družin. K motnji prispevajo tudi psi pohodnikov, ki niso na povodcih in plašijo divjad.

Sogovornike smo povprašali o prisotnosti morebitnih konfliktov med posameznimi skupinami uporabnikov prostora. Vsi so izpostavili konflikte med kolesarji in pohodniki. Predstavnik Planinskega društva Slavnik nam je pojasnil, da obstajajo Merila za dvonamensko rabo planinskih poti, v katerih so določeni pogoji, ko si lahko planinsko pot delijo planinci in gorski kolesarji. Poudaril je, da bi kolesarji morali upoštevati pravilo, da tam, kjer ne morejo s kolesom navzgor, ne morejo tudi navzdol. Med najbolj moteče namreč uvršča adrenalinske spuste kolesarjev *spustašev* po planinskih poteh, ki povzročajo največjo erozijo. Popravljanje in vzdrževanje poškodovanih poti pa je zahtevno, zato v društvu razmišljajo o postavitvi označbe za prepoved vožnje s kolesi na nekaterih odsekih planinskih poti. Podobno je tudi predstavnik Obalnega planinskega društva Koper omenil, da razmišljajo o postavitvi označb za prepoved kolesarjenja,

MOJCA CENČIČ

Slika 7: Pomanjkljivo označeno in urejeno parkirišče v Prešnici.

vendar so v dvomih, če jih bodo kolesarji upoštevali, saj ni nadzora in sankcij ob neupoštevanju omejitev. Oznake za planinske in kolesarske poti so pomembna infrastruktura, ki obiskovalce usmerjajo na utrjene poti in zmanjšujejo možnosti hoje in vožnje po brezpotjih. Sogovornik iz Planinskega društva Slavnik je omenil dalj časa trajajoče konflikte s posameznimi člani ene od lovskih družin, ki so jim odstranjevali markacije znotraj svojega lovišča. Meni, da si lastijo območje in pričakujejo, da se drugi podrejšo interesom lovstva. Sogovornik iz Obalnega planinskega društva Koper pozna le primer ali dva, ko so jim podrli oznako za kolesarsko pot, ki je bila postavljena z vsemi soglasji in v dogovoru z lastniki zemljišč. Pravi, da se nasprotovanja vedno pojavljajo, vendar se posamezniki pri skupnem dogovarjanju ne želijo izpostaviti in se nato poslužujejo takšnih načinov. Podrli so jim tudi dva stebra, na katerih so bile nameščene oznake planinskih poti, enega v Podgorju in enega v Skadanščini. Predstavniki Lovske družine Kojnik-Podgorje meni, da ima vsak deležnik svoje oznake in tudi pooblastila za njihovo postavitev, zato jih drugi ne smejo odstranjevati. V kolikor bi ugotovili, da kateri član krši pravila, bi ukrepali. Vzrok za konfliktno situacijo med obiskovalci in lokalnim prebivalstvom je tudi pomanjkljiva prometna infrastruktura, zlasti pomanjkanje parkirišč, o čemer so pisali tudi mediji (Regional ... 2018). Predstavniki Krajevne skupnosti Podgorje je omenil, da so obiskovalci svoje avtomobile parkirali povsod v vasi, na zasebnih zemljiščih in poteh, kar je vznemirjalo domačine, ki so zahtevali ureditev stanja. V sodelovanju s komunalnim podjetjem Marjetica Koper so uredili parkirišče, ki je zdaj plačljivo in stanje se je bistveno izboljšalo, tudi zaradi izvajanja redarske službe.

Sogovornike smo povprašali tudi o okoljski ozaveščenosti obiskovalcev, saj nas je zanimalo, ali se je stanje v zadnjih letih izboljšalo. Večina sogovornikov je izpostavila izboljšanje pri ravnanju z odpadki, saj naj bi jih manj odvrgli v naravo. Le dva sogovornika se z navedenim nista strinjala in sta menila, da je stanje slabše, predvsem zaradi spremembe življenjskih navad in obiskovalcev z drugačnim obnašanjem, kot naj bi ga imeli planinci. Neupoštevanje pravil po njihovem mnenju veliko prispeva k nezaželenim učinkom. Na to opozarja tudi Keršič Svetelova (2003, 97), ki meni, da je razvoj rekreacijskih dejavnosti privabil različne ciljne skupine obiskovalcev, tudi take z drugačnim sistemom vrednot,

Slika 8: Poškodovana informativna tabla za naravni spomenik Slavnik.

kot ga je izoblikovalo gornišтво. Dopuščamo možnost, da je bilo veliko najdenih odpadkov v času naše- ga terenskega dela posledica izredno velikega obiska Slavnika, na kar so nas opozorili sogovorniki. Predstavnik Krajevne skupnosti Podgorje je povedal, da občasno prihaja do težav z organiziranimi šol- skimi pohodi na Slavnik, ki jih je veliko prav iz smeri Podgorja. Nekateri dijaki ali učenci se vedejo neprimerno, učitelji pa nad njihovim obnašanjem nimajo nadzora. Na to je opozoril tudi predstavnik Obalnega planinskega društva Koper. Na neprimerno in objestno ravnanje nekaterih obiskovalcev kaže tudi slika 8. Table, ki so namenjene informiranju obiskovalcev o naravovarstvenem pomenu Slavnika, so poškodovane oziroma uničene. Predstavnik Obalnega planinskega društva Koper nam je povedal, da so zamenjali les, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave pa so pozvali, naj namestijo nove table s pleksi steklom, da jih obiskovalci težje poškodujejo.

Zanimalo nas je tudi, kateri bi bili primerni ukrepi za zmanjšanje obremenitev in varovanje okolja. Med pomembnejšimi ukrepi za ohranitev biotske raznovrstnosti je bila zagotovo razglasitev narav- nega spomenika leta 1992, vendar za aktivno varovanje naravnega okolja to vsekakor ni dovolj. Sogovornik iz Obalnega planinskega društva Koper je izpostavil potrebo po upravljavcu ter nadzoru. Pri tem je kot primer navedel *guardio forestale* v Italiji, ki je po njegovih predvidevanjih primerno usposobljena in ima pooblastila za ukrepanje, zato ne prihaja do večjih kršitev. Predstavnik Krajevne skupnosti Podgorje meni, da bi bilo treba oblikovati načrt razvoja in upravljanja, pri katerem bi morali sodelovati vsi delež- niki.

Sogovornik iz Obalnega planinskega društva Koper je opozoril, da je skrajni čas, da se obiskoval- ci preusmerijo tudi na druga območja, na primer Kojnik ali greben proti Žbevnici, ki so prav tako primerna za rekreacijo. Kot vzrok za prevladujoč obisk Slavnika iz Podgorja je navedel krajšo pot, lahek dostop, parkirišče in navade obiskovalcev ter dodal, da bi za izhodišče vzpona lahko večkrat izbrali Prešnico ali Skadanščino, ki sta po njegovem mnenju mnogo lepši poti. Meni, da koča ni privlačen dejavnik za množičen obisk, saj večina ljudi vanjo ne vstopi. Predstavnik Krajevne skupnosti Podgorje je izpostavil pomen ozaveščanja obiskovalcev, ki bi največ prispevalo k izboljšanju razmer. Razmišljali so o preme- stitvi parkirišča na drugo lokacijo in o zaprtju obstoječih poti iz Podgorja, načrtovali so novo pot, ki bi se izognila vasi, s čimer bi zmanjšali negativne učinke v naselju, erodirane poti pa bi lahko okreva- le. Zaradi nastalih erozijskih jarkov, ki se ob dežju spremenijo v struge, je namreč voda v preteklosti zalivala stavbe. Obnovili so najbolj poškodovane planinske poti in zglajene skale ter postavili ovire na bližnjice, Obalno planinsko društvo Koper pa je organiziralo tudi enkratno akcijo ozaveščanja obiskovalcev o eroziji, nam je povedal njegov predstavnik. Predstavnik Zavoda za varstvo narave je mnenja, da ni učinkovitih ukrepov za zmanjšanje škode zaradi erozije in da je bolje obiskovalce zadržati na omeje- nem območju, sicer se negativni učinki samo razširijo. Podobno tudi predstavnik Obalnega planinskega društva Koper opozarja na dilemo, ali razpršiti oziroma preusmeriti obiskovalce na druga, manj občut- liva območja, ali »žrtvovati« že obremenjeno.

Na izhodiščih planinskih poti smo ugotovili, da informativnih tabel, ki bi obiskovalce nagovarja- le k pravilnemu ravnanju in gibanju na območju Slavnika, ni. Le na začetku poti v Podgorju je manjša tabla, ki svetuje uporabo planinskih poti, vendar je zaradi neustrezne postavitve in velikosti slabo opa- zna (slika 6). Predstavnik Obalnega planinskega društva Koper je pojasnil, da bi informativne table na izhodiščih poti sicer morale biti, vendar bi jih bilo treba tudi vzdrževati. Kot težavo izpostavlja, da so denarna sredstva zagotovljena le na začetku za postavitev, za kasnejše vzdrževanje pa le-teh ni; enako velja tudi za planinske poti in markacije. Po njegovem mnenju bi bile opozorilne table koristne, saj lahko ravno opozarjanje obiskovalcev največ prispeva k zmanjšanim nezaželenim okoljskim učinkom. Omenil je še potrebno namestitev oznak za omejitve uporabe cest in poti, saj je to predpogoj za ukre- panje v primeru kršitev. Po njegovem mnenju bi morali cesti ostati odprti le za intervencijska vozila, domačine in za ljudi, ki delajo na Slavniku. Tudi drugi sogovorniki soglašajo, da bi bilo treba omejiti dostop motoriziranim vozilom. Predstavnik Krajevne skupnosti Podgorje in Zavoda za varstvo nara- ve sta predlagala postavitev zapornic, hkrati pa izrazila bojazen, da bi jih nejevoljni obiskovalci uničili. Predstavnik Planinskega društva Slavnik je, poleg postavitve znakov o prepovedi vožnje, predlagal še

ureditev parkirišč na lokacijah, kjer nadaljevanje vožnje ne bi bilo dovoljeno. Zelo potrebna je že dogovorjena ureditev parkirišča v Skadanščini, vendar zaradi težav z lastništvom zemljišč še ni bila izvedena in bo treba poiskati drugo primerno zemljišče.

6 Sklep

V zadnjem desetletju so rekreacijske dejavnosti postale množične tudi na območju Slavnika (Čuješ 2017), zelo veliko je zlasti pohodnikov in kolesarjev, kar vpliva na stanje okolja na obravnavanem območju. Najbolj pogosto opažen negativni učinek je erozija na poteh, ki je v veliki meri posledica množičnosti in navad obiskovalcev, da dostopajo na vrh tudi izven označenih poti in po bližnjicah. Glede na ugotovljeno stanje bi bilo treba ukrepati takoj, saj se bo uničevanje prsti in rastlinstva zaradi naraščajočega obiska samo še stopnjevalo.

Med poglavitnimi težavami, ki smo jih zaznali z intervjuji, sta slabo sodelovanje in neuskladjeno ukrepanje deležnikov, med katerimi so poleg planinskih društev, lovskih družin, varstva narave tudi prebivalci bližnjih naselij. Slavnik s pobočji je razglašen za naravni spomenik državnega pomena, kar pa ne pripomore k ugodnemu stanju območja. Po našem mnenju in mnenju sogovornikov je težava, ker območje nima upravljavca. V kolikor bi se uresničile namere o zavarovanju širšega območja kot Krajinski park Kraški rob, bi območje dobilo upravljavca. Za zmanjšanje obremenitev, njihovih okoljskih učinkov ter trajnostni razvoj, ki bi povezal rekreacijske dejavnosti in varovanje narave, bi v upravljavskem načrtu morali predvideti ukrepe, ki bi vodili k njihovem udejanjanju. Nekatere ukrepe so omenili že naši sogovorniki in bi bili izvedljivi že zdaj, na primer ureditev parkirišč v Skadanščini in Prešnici, namestitve zapornic na dostopnih cestah, namestitve tabel za omejitve vožnje z motornimi vozili, vožnje s kolesi po planinskih poteh, postavitve opozorilnih tabel glede hoje zunaj označenih poti, drugi pa so bolj dolgoročni in potrebujejo sodelovanje občinskih in državnih ustanov. Za ohranitev in trajnostni razvoj območja Slavnika bi osrednjo vlogo morali imeti Zavod Republike Slovenije za varstvo narave oziroma pristojno ministrstvo ter Mestna občina Koper in Občina Hrpelje-Kozina. Mestna občina Koper bi s sprejetjem občinskega prostorskega načrta opredelila razvojne usmeritve območja in s tem vzpostavila ustrezne mehanizme ukrepanja; Občina Hrpelje-Kozina je le-tega že sprejela. Za usklajeno delovanje bi vsekakor potrebovali koordinatorja, ki bi povezoval deležnike pri izvajanju potrebnih ukrepov. Že naši sogovorniki so izpostavili vedenje obiskovalcev kot pomemben dejavnik za zmanjšanje obremenitev okolja in konfliktnih situacij ter da bi morali več pozornosti nameniti ozaveščanju in izobraževanju čim širšega kroga »uporabnikov« prostora. K sodelovanju bi morali poleg planinskih društev pritegniti tudi druge, na primer medije, druga lokalna društva, nevladne organizacije. Tovrstne dejavnosti pa morajo biti zastavljene dolgoročno in se morajo redno izvajati, da postanejo učinkovite. Kot smo sami opazili, je celo osnovna informacijska infrastruktura na izhodiščih planinskih poti trenutno zelo pomanjkljiva. Slavnik je privlačen cilj in tako bo verjetno ostalo tudi v prihodnje, čeprav bi s posredovanjem informacij o drugih dostopih ter z urejeno infrastrukturo uporabnike lahko preusmerili na druge poti in razbremenili izhodišče v Podgorju, s predstavitvijo drugih privlačnih vrhov v bližini pa bi obiskovalci morda prihodnjic izbrali tudi drug cilj. Menimo, da bi bilo treba čim prej opraviti monitoring obiska, s katerim bi pridobili podatke o številu obiskovalcev in ugotovili dejansko obremenjenost posameznih poti ter raziskati lastnosti obiskovalcev, njihove potrebe, želje in navade. Tako bi lažje zasnovali upravljanje, izbrali vrsto in obseg ukrepov, s katerimi bi ob pestri rekreacijski rabi boljše poskrbeli tudi za okolje.

Vzpeta območja so prostor srečevanja različnih interesov, zato je pomemben zlasti skupen pristop vseh deležnikov, upoštevanje različnih potreb in želja ter zmožnosti umeščanja rekreacijskih in drugih dejavnosti ter infrastrukture v prostor na način, ki ohranja dinamično ravnovesje ekosistema ter naravno in kulturno identiteto prostora. Zavedati se je treba, da prostor ni namenjen samo rabi in posegom, temveč tudi nerabi in neposegom (Mrak 2014).

7 Viri in literatura

- Atlas Okolja 2020. Medmrežje: http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/profile.aspx?id=Atlas_Okolja_AXL@Arso (11. 5. 2020).
- Cigale, D. 2004: Okoljski učinki turizma in rekreacije. Geografski obzornik 51-4.
- Cigale, D. 2009: Turizem in rekreacija kot dejavnika okoljskih obremenitev. Okoljski učinki prometa in turizma v Sloveniji, GeograFF 5. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610600404>
- Čuješ, M. 2017: 39. spominski pohod na Slavnik in 60. let Tumove koč na Slavniku. Medmrežje: <https://slovenijaplaninari.pzs.si/novica.php?pid=12089> (13. 4. 2019).
- Goeft, U., Alder, J. 2009: Sustainable mountain biking: A case study from the southwest of western Australia. Journal of Sustainable Tourism 9-3. DOI: <https://doi.org/10.1080/09669580108667398>
- Hammitt, W. E., Cole, D., Monz, C. A. 2015: Wildland Recreation: Ecology and Management. Chichester.
- Jeršič, M. 2001: Okoljski vidiki planiranja rekreacije. Ljubljana.
- Keršič Svetel, M. 2003. Razvoj v Alpah po načelih Alpske konvencije in Seviljske strategije. Slovenski alpski svet in Alpska konvencija. Ljubljana.
- Lampič, B., Repe, B. 2009: Tipizacija prostora glede na prometno obremenjenost cest. Okoljski učinki prometa in turizma v Sloveniji, GeograFF 5. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610600404>
- Lovska družina Videž-Kozina 2019. Medmrežje: <http://ld-videz-kozina.si/> (28. 5. 2019).
- Mrak, I. 2009a: Značilnosti in okoljski vplivi gornišтва. Okoljski učinki prometa in turizma v Sloveniji, GeograFF 5. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610600404>
- Mrak, I. 2009b: Sonaravni razvoj turizma in rekreacije v visokogorju. Doktorska disertacija, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Mrak, I. 2014: Ocena ranljivosti visokogorja kot osnova sonaravnemu razvoju turizma in rekreacije. Geografsko raziskovanje turizma in rekreacije v Sloveniji, GeograFF 15. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610600183>
- Obalno planinsko društvo Koper 2018: Tumova koča. Medmrežje: <https://opd.si/predstavitev/tumova-koca> (19. 12. 2018).
- Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov na območju občine Sežana. Uradne objave občin Ilirska Bistrica, Koper, Piran, Sežana 13/1992. Koper.
- Ogrin, D. 1995: Podnebje slovenske Istre. Koper.
- Perko, D., Orožem Adamič, M. (ur.) 1998: Slovenija – pokrajine in ljudje. Ljubljana.
- Planinska zveza Slovenije 2019a: Planinske poti, Planinske koč. Medmrežje: <https://www.pzs.si/vsebina.php?pid=57> (28. 2. 2019).
- Planinska zveza Slovenije 2019b: Okolju in družinam prijazne planinske koč. Medmrežje: <https://www.pzs.si/vsebina.php?pid=193> (19. 3. 2019).
- Planinsko društvo Idrija 2019. Medmrežje: <http://www.planinsko-drustvo-idrija.si/prepoved.html> (6. 3. 2019).
- Poročilo o stanju okolja v Mestni občini Koper. Koper, 2014. Medmrežje: <https://www.koper.si/wp-content/uploads/2015/07/PORO%C4%8CULO-2014.pdf> (14. 3. 2019).
- Regional Obala 2018: Parkirišče pod Slavnikom: pohodnikom ponovno omogočeno brezplačno parkiranje. Medmrežje: <https://www.regionlobala.si/novica/parkirisce-pod-slavnikom-pohodnikom-ponovno-omogoceno-brezplacno-parkiranje> (29. 4. 2019).
- Ruff, A. R., Mellors, O. 1993: The mountain bike—the dream machine? Landscape Research 18-3. DOI: <https://doi.org/10.1080/01426399308706402>
- Sklep o kulturnih spomenikih in naravnih znamenitostih, ki so postali last Republike Slovenije. Uradni list Republike Slovenija 46/1996. Ljubljana.
- Suhadolnik, G. 2017: Izlet na istrski Triglav s priljubljeno Tumovo koč. Medmrežje: <https://www.dnevnik.si/1042770580> (16. 3. 2019).
- Špes, M. 2009: Promet in turizem na čereh pokrajinske občutljivosti Slovenije. Okoljski učinki prometa in turizma v Sloveniji, GeograFF 5. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610600404>

Thurston, E., Reader, R. J. 2001: Impacts of experimentally applied mountain biking and hiking on vegetation and soil of a deciduous forest. *Environmental Management* 27-3. DOI: <https://doi.org/10.1007/s002670010157>

Zakonu o ohranjanju narave. Uradni list Republike Slovenije 56/1999. Ljubljana.

Zavod Republike Slovenije za varstvo narave 2018a: Naravni spomenik Slavnik. Medmrežje: http://www.zrsvn.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=63&id_informacija=650 (20. 12. 2018).

Zavod Republike Slovenije za varstvo narave 2018b: Živeti na Kraškem robu. Medmrežje: <https://zrsvn-varstvonarave.si/projekti/like/> (5. 3. 2019).

8 Summary: Recreational activities in the area of Slavnik – analysis of the opinions of selected stakeholders

(translated by the authors)

Mountain and hilly areas represent a popular and attractive location for leisure recreational activities due to their specific geographical features and an extensive network of hiking trails. They are visited by both tourists and local residents. In addition to the recreation, one of the main motives for visitation is the preserved natural environment. The most common recreational activities are hiking and mountain biking, as well as several other, modern forms of recreation. Intensive visitation can however lead to the degradation of the natural components of the environment and can result in permanent changes in the landscape.

The area of Slavnik has been declared a natural monument of national importance due to the karst meadow vegetation, as well as rare and endemic plant and animal species. The area also falls under Natura 2000 protection program. It is a popular recreation area, as it can be relatively easily reached and has a mountain hut near its peak. Although the most common forms of recreation here are hiking, running and cycling, there are also other forms of motorised recreation present occasionally, such as off-road driving and driving with motorbikes with two or four wheels.

Based on fieldwork, which included observation, inventory and interviews, the authors found that visitors most negatively affect the environment by walking outside the marked hiking trails and by using shortcuts or walking through areas without any trails. These activities also contribute to the most visible and extensive consequence in the area – soil erosion. The latter is present both on mountain trails and on the grassy slopes of Slavnik (as shown in Figures 3, 4 and 5). The ground and fragile meadow vegetation are also heavily affected by bicycles, off-road vehicles and motorbikes.

The authors have registered several types of degradation along the three main hiking trails in the area of Slavnik. Waste pollution was the most common one and included mainly paper handkerchiefs, plastic packaging, as well as cigarette butts. As pointed out in interviews by our interlocutors, the disturbance of wildlife seems to be another negative effect of recreational activities. Wild animals are mostly affected by the noise of motor vehicles, as well as by the movement of hikers and cyclists outside of the marked trails or in the evening, and by walking with dogs that are not on a leash. Motor vehicles also contribute to increased noise and emissions of harmful substances at the starting points of the hiking trails, especially in the village of Podgorje, where traffic is extremely increased at peak times. At the other two observed starting points (in the villages of Prešnica and Skadanščina), there is less traffic, but the problem is an unarranged parking lot. With the help of interviews, conflicts between hikers and cyclists were identified. The cyclists use mountain trails similarly as hikers, and the latter can find their encounter inconvenient and sometimes dangerous. The cyclists also contribute to the degradation of the mountain trails and increase erosion processes. The representative of the local community in Podgorje highlighted the traffic-related problems, especially those, connected with parking of visitors.

In order to reduce the environmental impacts of intense visitation and ensure the sustainable development of the area, certain measures are needed, some of which are connected with short-term actions

and could be implemented by stakeholders themselves, while others must be planned in the long term and are in the responsibility of individual institutions. Given the intensity of erosion processes, action should be taken immediately, as the situation will only worsen due to a large number of visitors. According to the selected stakeholders, the enlargement and rearrangements of the parking lots in the villages of Podgorje and Skadanščina are planned in the near future, as well as installation of signs to restrict cycling on mountain trails. No other systematic measures are currently planned, as stakeholders find themselves either not responsible for more concrete actions or do not have the financial resources.

In order to implement more efficient management of the Slavnik area, it would be necessary to find a coordinator who would connect the stakeholders and, above all, facilitate and implement various measures to improve the situation through joint action. Other stakeholders (media, civil associations, non-governmental organizations, etc.) should also be involved in management with raising awareness, informing and educating all »users« of the area, especially visitors, as they contribute largely to the negative effects on the environment. It would also be necessary to arrange the information infrastructure at the starting points of mountain trails, as this is currently very deficient (set up information boards to warn visitors of the rules in the natural environment). Consideration should also be given to the redirection of visitors to other nearby areas so that they would thus relieve the mountain trail from Podgorje.

Negative environmental effects are mostly dependent on visitors, therefore a thorough examination of their motives, needs and habits would be needed in order to gain in-depth insight into the reasons for their actions. On this basis, we could determine the type and scope of measures to reduce environmental impacts. It would also make sense to monitor the visit to the area, which would provide data on the number of visitors and determine the carrying capacity of individual routes.